

GIẢI PHÁP XÂY DỰNG VĂN HÓA ỨNG XỬ TRÊN MẠNG XÃ HỘI CHO SINH VIÊN HIỆN NAY

NGUYỄN THỊ HƯƠNG GIANG

Khoa Lý luận chính trị và khoa học xã hội nhân văn,
Trường Đại học Phòng cháy chữa cháy

Nhận bài ngày 10/6/2026. Sửa chữa xong 12/7/2026. Duyệt đăng 20/7/2026.

Abstract

Similar to the inventions of fire, paper, the telephone, and computers, the Internet has emerged and progressively transformed the world, particularly in the context of today's rapid digital technological development. Social networking sites such as Facebook, Zalo, and YouTube have quickly become familiar terms in daily life, especially among younger generations, due to their functions and the benefits they provide. However, at present, the culture of communication and behavior on social networking sites, particularly among university students, has become an issue attracting considerable public concern. Within the scope of this paper, the author selects the topic "Solutions for Building a Culture of Conduct on Social Networking Sites" and conducts a survey on students at University of Fire Prevention and Fighting in order to obtain an objective perspective on this issue.

Keywords: Solutions, culture of conduct, social networking sites, students, University of Fire Prevention and Fighting.

1. Đặt vấn đề

Trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 đang diễn ra mạnh mẽ, Internet và mạng xã hội (MXH) đã trở thành một phần tất yếu, không thể tách rời trong đời sống của con người, đặc biệt là thế hệ trẻ. Tại Việt Nam, tính đến năm 2024, số lượng người dùng MXH đã lên đến hơn 70 triệu người, trong đó sinh viên (SV) - những người ở độ tuổi từ 18 đến 25 chiếm tỷ lệ cao nhất và có thời gian sử dụng nhiều nhất so với các nhóm tuổi khác. Facebook, TikTok, Instagram, YouTube, Zalo... không chỉ là công cụ giải trí mà đã trở thành không gian học tập, giao tiếp, thể hiện bản thân và kết nối xã hội của hàng triệu bạn trẻ mỗi ngày. Tuy nhiên, bên cạnh những lợi ích to lớn mà MXH mang lại, thực trạng văn hóa ứng xử (VHUX) của một bộ phận SV trên môi trường mạng đang bộc lộ nhiều vấn đề đáng lo ngại. Không khó để bắt gặp trên nền tảng MXH những bình luận mang tính xúc phạm, chỉ trích gay gắt, thậm chí là lăng mạ, bôi nhọ nhân phẩm người khác chỉ vì những bất đồng nhỏ nhặt. Hiện tượng "bắt nạt mạng" (cyberbullying), "ném đá hội đồng", lan truyền thông tin sai lệch chưa được kiểm chứng hay đăng tải những nội dung phản cảm, thiếu văn hóa ngày càng trở nên phổ biến hơn trong cộng đồng SV. Đặc biệt, tính ẩn danh của môi trường mạng đã khiến nhiều bạn trẻ xem đó là "vùng tự do" để buông thả ngôn từ và hành vi mà không ý thức được hậu quả thực tế của những gì mình đăng tải. Điều đáng nói là những hành vi ứng xử tiêu cực trên mạng không chỉ dừng lại ở phạm vi ảo. Chúng để lại những hệ lụy rất thực trong đời sống: gây tổn thương tâm lý nghiêm trọng cho nạn nhân, làm rạn nứt các mối quan hệ, thậm chí dẫn đến các vụ việc vi phạm pháp luật liên quan đến Luật An ninh mạng. Không ít SV đã phải đối mặt với các hậu quả nặng nề như bị kỷ luật, ảnh hưởng đến cơ hội việc làm hay tổn hại đến uy tín cá nhân chỉ vì những phát ngôn thiếu suy nghĩ trên MXH. Những sự việc như vậy phản ánh một thực tế rõ ràng: nhiều SV đang sử dụng MXH rất thành thạo về mặt kỹ thuật nhưng lại thiếu hụt nghiêm trọng về nhận thức và kỹ năng ứng xử văn minh trong môi trường số.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm cơ bản

Văn hóa là một trong những khái niệm rộng lớn và phức tạp nhất trong khoa học xã hội, được tiếp

Email: giangpc2008@gmail.com

cận từ nhiều góc độ khác nhau tùy theo từng trường phái nghiên cứu. Theo định nghĩa của Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hóa Liên Hợp Quốc (UNESCO), văn hóa được hiểu là tổng thể những nét đặc trưng về tinh thần, vật chất, tri thức và tình cảm của một xã hội hay một nhóm người trong xã hội, bao gồm nghệ thuật, văn chương, lối sống, các quyền cơ bản của con người, hệ thống giá trị, tập tục và tín ngưỡng. Tại Việt Nam, theo quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh văn hóa được hiểu: Vì lẽ sinh tồn cũng như mục đích của cuộc sống, loài người mới sáng tạo và phát minh ra ngôn ngữ, chữ viết, đạo đức, pháp luật, khoa học, tôn giáo, văn học, nghệ thuật, những công cụ cho sinh hoạt hằng ngày về mặc, ăn, ở và các phương thức sử dụng. Toàn bộ những sáng tạo và phát minh đó tức là văn hóa (Hồ Chí Minh, 2021, tập 3). Trong quyển Từ điển tiếng Việt: văn hóa là tổng thể những giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo ra trong quá trình lịch sử (Hoàng Phê, 2021). Từ những quan niệm trên, ta thấy rằng văn hóa không chỉ là những giá trị vật chất và tinh thần mà con người tạo ra qua từng giai đoạn lịch sử cụ thể mà còn là tấm gương phản ánh chung những cái riêng của mỗi cá nhân trong cộng đồng. Trong thời đại hiện nay, khi văn hóa không chỉ tồn tại trong đời sống thực mà còn được phản ánh qua không gian mạng thì từng lời nói, hành động và thái độ qua những dòng trạng thái, bình luận cũng thể hiện được trình độ văn hóa của một con người.

Theo Từ điển tiếng Việt, ứng xử được hiểu là thái độ, hành vi, cách nói năng và xử sự phù hợp trong quan hệ với người khác hoặc trước một tình huống cụ thể (Hoàng Phê, 2021). Như vậy, VHUX - một bộ phận của văn hóa nói chung phản ánh trình độ văn hóa của một cá nhân qua cách thức mà con người thể hiện thái độ, hành vi và ngôn ngữ trong quá trình giao tiếp và tương tác với người khác trong xã hội. Nếu văn hóa là toàn bộ những giá trị mà con người tạo ra thì VHUX chính là biểu hiện trực tiếp và sinh động nhất của những giá trị đó trong cuộc sống hằng ngày.

Mạng xã hội (Social Network) là thuật ngữ chỉ các nền tảng trực tuyến cho phép người dùng tạo lập hồ sơ cá nhân, kết nối với người khác, chia sẻ thông tin và tương tác trong không gian số. MXH là hệ thống thông tin được thiết lập trên nền tảng trang thông tin điện tử hoặc ứng dụng trên mạng, cung cấp các dịch vụ, công cụ cho phép người sử dụng dịch vụ cung cấp, trao đổi, tương tác, chia sẻ thông tin với nhau (Chính phủ, 2024). Trên cơ sở kế thừa các khái niệm VHUX và MXH đã phân tích ở trên, có thể đưa ra khái niệm về VHUX trên MXH như sau: *VHUX trên MXH là tổng thể các giá trị, chuẩn mực, thái độ, ngôn ngữ và hành vi mà cá nhân thể hiện trong quá trình tham gia, tương tác và chia sẻ thông tin trên môi trường mạng xã hội, phù hợp với các quy tắc đạo đức xã hội, quy định pháp luật và thuần phong mỹ tục của cộng đồng.* VHUX trên MXH có một số điểm khác biệt so với VHUX trong đời sống thực. Trong môi trường thực, các hành vi ứng xử bị điều chỉnh tự nhiên bởi sự hiện diện của người khác - con người có xu hướng tự kiểm soát bản thân hơn khi đối mặt trực tiếp. Trong khi đó, trên MXH, tính ẩn danh và khoảng cách vật lý khiến nhiều người dễ dàng buông thả ngôn từ và hành vi mà không ý thức được hậu quả thực sự của những gì mình đăng tải. Vì vậy, xây dựng VHUX trên MXH đòi hỏi ý thức tự giác và kỷ luật bản thân cao hơn so với ứng xử trong đời sống thực.

2.2. Về văn hóa ứng xử trên mạng xã hội của sinh viên hiện nay

Trong những năm gần đây, MXH đã trở thành món ăn tinh thần không thể thiếu đặc biệt với SV. Theo báo cáo Digital Vietnam năm 2024 do We Are Social và Meltwater công bố, Việt Nam có khoảng 72,7 triệu người dùng MXH tương đương 73,3% tổng dân số, trong đó SV thuộc nhóm tuổi 18 - 24 là nhóm có tỷ lệ sử dụng cao nhất và thời gian trực tuyến dài nhất so với các nhóm tuổi khác. Trung bình mỗi người Việt Nam dành khoảng 6 giờ 18 phút mỗi ngày để sử dụng Internet, trong đó thời gian dành cho MXH chiếm đến gần 3 giờ đồng hồ - một con số phản ánh mức độ phụ thuộc ngày càng sâu của giới trẻ vào môi trường số. Con số trên cho thấy sức ảnh hưởng, “sức hấp dẫn không thể chối từ” của MXH. Nhằm tìm hiểu thực trạng sử dụng các trang MXH của SV hiện nay, tác giả tiến hành khảo sát 150 SV Trường Đại học Phòng cháy chữa cháy (PCCC). Với câu hỏi mục đích sử dụng MXH của SV là gì? Kết quả thu được cho thấy đa số SV sử dụng MXH với mục đích: giải trí (45 phiếu chiếm 30%), liên lạc với người thân bạn bè (33 số phiếu chiếm 22%), học tập, tìm tài liệu (20 số phiếu chiếm 13,33%), kinh doanh, mua bán online (18 phiếu chiếm 12%), theo dõi người nổi tiếng (15 số phiếu chiếm 10%) và các lý do khác (19 số phiếu chiếm 12,67%).

Qua khảo sát những nền tảng MXH mà SV sử dụng nhiều nhất hiện nay, kết quả thu được như sau: Facebook là nền tảng MXH được SV lựa chọn nhiều nhất với 40 phiếu (chiếm 26,67%), đứng thứ hai là nền tảng mạng xã hội Tiktok với 35 phiếu (chiếm 23,33%), đứng thứ ba là nền tảng MXH Youtube với 28 phiếu (chiếm 18,67%), các MXH ít được sử dụng nhiều nhất là Instagram với 25 phiếu (chiếm 16,67%), Zalo với 15 phiếu (chiếm 10%) và các MXH khác có 7 phiếu (chiếm 4,66%). Thực trạng trên cho thấy một bộ phận SV có xu hướng giảm giao tiếp trực tiếp, thay vào đó là ưu tiên giao tiếp thông qua các phương tiện trực tuyến. Nhiều SV cảm thấy thoải mái hơn khi trò chuyện qua tin nhắn hoặc bình luận trên MXH nhưng lại tỏ ra lúng túng, ngại ngùng khi phải trao đổi trực tiếp với bạn bè, thầy cô hoặc trong các buổi sinh hoạt tập thể. Điều này dẫn đến việc hạn chế khả năng diễn đạt bằng lời nói, giảm sự tự tin khi giao tiếp trước đám đông. Bên cạnh đó, việc thường xuyên tiêu thụ những thông tin nhanh chóng thông qua những nội dung ngắn, mang tính giải trí trên các MXH như Tiktok, Facebook Reels, Youtube Shorts,... ảnh hưởng không ít đến khả năng tập trung, lắng nghe và kỹ năng diễn đạt trong giao tiếp của SV. Một số SV có biểu hiện thiếu tập trung khi giao tiếp, dễ bị phân tâm bởi điện thoại, không chú ý lắng nghe cũng như tiếp thu ý kiến của người đối diện. Trong môi trường học tập và rèn luyện đòi hỏi tính kỷ luật cao như Trường Đại học PCCC, điều này hoàn toàn có thể làm giảm hiệu quả học tập, huấn luyện cũng như làm sụt giảm tinh thần phối hợp trong tập thể. Ngoài ra, MXH còn có những tác động tiêu cực lên đời sống sinh hoạt và hoạt động tập thể của SV. Việc dành quá nhiều thời gian cho MXH khiến một số SV ít tham gia các hoạt động tập thể, giao lưu ngoại khóa, dẫn đến khả năng hòa nhập và kỹ năng làm việc nhóm bị hạn chế. Trong khi đó, đặc thù của ngành PCCC yêu cầu SV phải có khả năng phối hợp nhịp nhàng, giao tiếp rõ ràng và thống nhất trong quá trình học tập, rèn luyện và thực hiện nhiệm vụ thực tiễn.

Khi khảo sát đối với SV của Trường Đại học PCCC về thời gian sử dụng MXH trong ngày của họ, kết quả tổng có 150 phiếu chọn ứng với 150 SV được khảo sát: 50 SV sử dụng MXH với khoảng thời gian từ 1 giờ đến 2 giờ trên một ngày chiếm 33,33% tổng số SV tham gia khảo sát. Trong khi đó có đến 75 SV trên tổng số 150 SV (chiếm 50%) trung bình một ngày dành từ 2 đến 4 giờ đồng hồ trên MXH và chỉ có 15 SV (chiếm 10%) dành dưới một giờ trên MXH, chỉ có 7 SV (chiếm 4,67%) dành từ 4 đến 5 giờ, 3 SV (chiếm 2%) dành trên 5 giờ đồng hồ để sử dụng MXH. Một nguyên nhân quan trọng dẫn đến thực trạng trên là do nhận thức của SV về tác hại của MXH còn chưa đầy đủ. Nhiều SV cho rằng việc sử dụng MXH chỉ mang tính giải trí, không ảnh hưởng nhiều đến học tập và rèn luyện. Bên cạnh đó, áp lực học tập, huấn luyện và sinh hoạt trong môi trường kỷ luật cao cũng khiến SV tìm đến MXH như một cách để giải tỏa căng thẳng nhưng đôi lúc không kiểm soát được dẫn đến lạm dụng quá mức. Bên cạnh thực trạng sử dụng MXH của SV nói chung, khi tiến hành khảo sát thực trạng sử dụng MXH của SV Trường Đại học PCCC có những điểm sáng đáng ghi nhận về VHUX của SV trên môi trường MXH, cụ thể:

Ý thức lan tỏa hình ảnh người lính cứu hỏa đầy dũng cảm và tận tụy: Trong những năm gần đây, ngày càng nhiều SV và chiến sĩ PCCC chủ động sử dụng MXH như một kênh truyền thông phi chính thức để đưa hình ảnh lực lượng đến gần hơn với cộng đồng. Đó là những đoạn video ghi lại quá trình học tập, rèn luyện vất vả của SV; là những hình ảnh chân thực về tinh thần không ngại hiểm nguy của chiến sĩ PCCC trong các vụ chữa cháy và cứu nạn hay đơn giản là những câu chuyện hậu trường ấm áp về tình đồng đội và tình quân dân. Với những nội dung do chính SV tạo ra, phản ánh góc nhìn từ bên trong và cảm xúc chân thật của người trong cuộc đã và đang tạo ra làn sóng cảm xúc tích cực mạnh mẽ trong cộng đồng mạng, góp phần xây dựng hình ảnh lực lượng PCCC thân thiện, gần gũi và đáng tin cậy trước nhân dân theo một cách rất tự nhiên và chân thực.

Tinh thần tích cực đấu tranh và phản bác các quan điểm sai trái, thù địch: Với nền tảng lý luận chính trị được trang bị trong quá trình đào tạo, nhiều SV Trường Đại học PCCC đã thể hiện bản lĩnh chính trị vững vàng khi chủ động lên tiếng phản bác những thông tin sai lệch, luận điệu xuyên tạc hay các quan điểm thù địch nhằm vào lực lượng vũ trang và chế độ trên không gian mạng. Thay vì im lặng hay né tránh, những SV này đã chọn cách đối mặt trực tiếp dùng lý lẽ có cơ sở, bằng chứng xác thực và thái độ bình tĩnh, văn minh để bác bỏ những luận điểm sai trái và bảo vệ hình ảnh của lực lượng. Đây là

biểu hiện đáng trân trọng của bản lĩnh chính trị và trách nhiệm công dân số trong thời đại số cần được khuyến khích và nhân rộng trong toàn thể SV nhà trường.

Song song với những điểm sáng, tình hình sử dụng MXH của SV Trường Đại học PCCC cũng bộc lộ một số tồn tại và rủi ro đặc thù cần được nhận diện thẳng thắn và khắc phục kịp thời.

Nguy cơ vi phạm quy định về bảo vệ bí mật nội bộ do thói quen “check-in” và đăng tải hình ảnh vô ý: Thói quen check-in địa điểm, đăng tải hình ảnh sinh hoạt hằng ngày hay quay video ghi lại các hoạt động trong khuôn viên đơn vị tuy hoàn toàn bình thường với SV dân sự lại tiềm ẩn những rủi ro nghiêm trọng về bảo mật thông tin khi được thực hiện bởi học viên lực lượng vũ trang. Một bức ảnh chụp khuôn viên trường hay khu vực huấn luyện được đăng lên mạng có thể vô tình tiết lộ thông tin về cơ sở vật chất, trang thiết bị hay bố trí địa hình của đơn vị; một bình luận hỗn nhiên về lịch học tập hay các hoạt động nội bộ của trường cũng có thể trở thành nguồn thông tin có giá trị đối với các đối tượng xấu đang theo dõi. Điều đáng lo ngại là phần lớn những hành vi này được thực hiện hoàn toàn vô ý xuất phát từ thói quen sử dụng MXH tự nhiên của người trẻ tuổi nhưng hậu quả có thể để lại thì không vì vậy mà nhẹ hơn.

Hành vi sử dụng quân phục và trang phục ngành tham gia các trào lưu giải trí chưa chuẩn mực: Sự bùng nổ của các “trend” tức là các trào lưu giải trí lan truyền nhanh trên MXH đã và đang đặt ra một thách thức đặc thù với SV lực lượng vũ trang. Không ít SV, với mong muốn hoà nhập vào các xu hướng mạng hay đơn giản là vui vẻ cùng bạn bè đã tham gia các trào lưu nhảy múa, lip-sync hay đóng tiểu phẩm hài hước trong khi mặc quân phục hay sắc phục của lực lượng. Đây là vấn đề cần nhìn nhận một cách thấu đáo và toàn diện. Bản thân việc tạo nội dung sáng tạo trên MXH không có gì sai nhưng khi thực hiện trong bộ quân phục hay sắc phục của lực lượng vũ trang mà nội dung không phù hợp với hình ảnh và giá trị mà lực lượng đang nỗ lực xây dựng, hành vi đó đã vượt qua ranh giới của sự thể hiện cá nhân đơn thuần và trở thành vấn đề liên quan đến hình ảnh tập thể. Quân phục và sắc phục không chỉ là trang phục, đó là biểu tượng của danh dự, kỷ luật và trách nhiệm và cách người mặc nó xuất hiện trước công chúng, kể cả trên MXH phải xứng đáng với ý nghĩa đó.

Phản ứng bốc đồng và bình luận cảm xúc trước các sự kiện nóng gây ảnh hưởng đến hình ảnh lực lượng: Khi các vụ cháy lớn, tai nạn nghiêm trọng hay các sự kiện an ninh trật tự xảy ra và trở thành tâm điểm dư luận mạng, không ít SV PCCC rơi vào tình huống khó xử - vừa muốn chia sẻ quan điểm với tư cách cá nhân, vừa mang trên mình danh nghĩa của lực lượng. Trong những trường hợp này, các phản ứng bốc đồng, bình luận thiếu cân nhắc hay những phát ngôn mang tính cảm xúc cá nhân thuần túy có thể rất dễ bị hiểu lầm là quan điểm chính thức của lực lượng gây ra những hiệu ứng truyền thông tiêu cực khó lường và khó kiểm soát. Điều này đặt ra yêu cầu đặc biệt với SV PCCC: trong bất kỳ tình huống nào liên quan đến hoạt động nghề nghiệp hay hình ảnh lực lượng cần phải dừng lại, suy nghĩ thật kỹ và cân nhắc thật thận trọng trước khi đăng tải hay bình luận bất cứ điều gì dù chỉ là một câu ngắn hay một biểu tượng cảm xúc. Sự thận trọng trong phát ngôn không phải là sự nhút nhát hay thiếu bản lĩnh đó chính là biểu hiện của sự trưởng thành và trách nhiệm của người chiến sĩ trong thời đại số.

2.3. Một số giải pháp xây dựng văn hóa ứng xử cho sinh viên nói chung, sinh viên Trường Đại học Phòng cháy chữa cháy nói riêng trên mạng xã hội

2.3.1. Nhóm giải pháp vĩ mô từ các cơ quan quản lý nhà nước và nền tảng mạng xã hội

Luật An ninh mạng năm 2018 và Bộ Quy tắc ứng xử trên MXH năm 2021 là những nền tảng pháp lý quan trọng, đánh dấu bước tiến đáng kể trong quản lý không gian mạng tại Việt Nam. Tuy nhiên, trước tốc độ phát triển nhanh chóng của công nghệ và sự xuất hiện liên tục của các hình thức vi phạm mới, hệ thống pháp luật hiện hành đang bộc lộ những khoảng trống cần được bổ sung và hoàn thiện kịp thời. Vì vậy, Bộ Giáo dục và Đào tạo cần sớm ban hành khung chương trình giáo dục công dân số chuẩn quốc gia làm cơ sở để các trường đại học xây dựng và tích hợp nội dung giáo dục kỹ năng số vào chương trình đào tạo một cách có hệ thống và nhất quán. Chương trình này cần bao gồm các nội dung thiết thực như: nhận diện và phòng chống tin giả; bảo vệ thông tin cá nhân và an toàn trực tuyến; kỹ năng ứng xử có trách nhiệm trên MXH; hiểu biết về quyền và nghĩa vụ pháp lý trong môi trường số; xây dựng hình ảnh cá nhân tích cực trên không gian mạng.

2.3.2. Nhóm giải pháp chung dành cho các trường đại học

Nhà trường là môi trường có tính định hướng và ảnh hưởng trực tiếp nhất đến SV trong giai đoạn hình thành nhân cách và lối sống. Trong bối cảnh giáo dục kỹ năng số còn là khoảng trống lớn như đã phân tích, các trường đại học, cao đẳng cần đóng vai trò chủ động và tiên phong, không chờ đợi chỉ đạo từ trên mà phải chủ động xây dựng môi trường văn hóa số lành mạnh ngay trong khuôn viên nhà trường. Một trong những giải pháp cấp thiết và có tính nền tảng nhất mà các trường đại học cần thực hiện là xây dựng và ban hành bộ quy tắc ứng xử trên MXH riêng của trường, cụ thể hoá và bổ sung các quy định của Bộ Quy tắc ứng xử trên MXH năm 2021 của Bộ Thông tin và Truyền thông cho phù hợp với đặc thù của từng trường. Bộ quy tắc này cần được xây dựng công phu, có sự tham gia đóng góp ý kiến từ chính SV để đảm bảo tính thực tiễn, phù hợp và được cộng đồng SV đón nhận một cách tự nguyện thay vì áp đặt từ trên xuống. Về nội dung, bộ quy tắc cần nêu rõ ba nhóm vấn đề cốt lõi. *Nhóm thứ nhất* là những hành vi được khuyến khích như chia sẻ kiến thức có giá trị, tuyên truyền hình ảnh tích cực của nhà trường, tham gia các chiến dịch cộng đồng, thiện nguyện có ý nghĩa. *Nhóm thứ hai* là những hành vi bị nghiêm cấm - đăng tải thông tin chưa được kiểm chứng, sai lệch về đời sống xã hội, về nhà trường, xúc phạm danh dự thầy cô và bạn học hay chia sẻ nội dung nhạy cảm, vi phạm pháp luật. *Nhóm thứ ba* là các hướng dẫn thực hành cụ thể như cách xử lý khi gặp thông tin tiêu cực về trường, cách ứng xử khi bị bắt nạt mạng và quy trình phản ánh vi phạm.

Đưa nội dung giáo dục kỹ năng “Công dân số” vào tuần sinh hoạt công dân đầu khóa và tổ chức các hoạt động ngoại khóa về VHUX số. Tuần sinh hoạt công dân đầu khóa là thời điểm vàng để trang bị cho tân SV những kiến thức, kỹ năng nền tảng trước khi bước vào môi trường đại học. Hiện nay, nội dung tuần sinh hoạt công dân ở nhiều trường chủ yếu tập trung vào các quy định học vụ, giới thiệu ngành học và định hướng nghề nghiệp trong khi giáo dục kỹ năng số và VHUX trên mạng hầu như vắng mặt hoặc chỉ được đề cập qua loa. Đây là khoảng trống cần được lấp đầy ngay từ những ngày đầu tiên SV đặt chân vào trường. Song song với tuần sinh hoạt công dân, nhà trường cần tổ chức thường xuyên các hoạt động ngoại khóa về văn hóa số trong suốt năm học. Các hình thức hiệu quả có thể triển khai bao gồm: tổ chức hội thảo định kỳ với sự tham gia của chuyên gia về an toàn mạng, tâm lý học hay luật pháp; thành lập câu lạc bộ truyền thông số - nơi SV được thực hành tạo nội dung có trách nhiệm và sáng tạo; tổ chức các cuộc thi sáng tạo nội dung số với chủ đề văn hóa mạng hay chiếu phim và tổ chức thảo luận về những câu chuyện có thật liên quan đến hậu quả của ứng xử thiếu văn hóa trên mạng.

2.3.3. Nhóm giải pháp mang tính đặc thù áp dụng trong công tác quản lý, giáo dục học viên tại Trường Đại học Phòng cháy chữa cháy

Siết chặt kỷ luật điều lệnh trên không gian mạng; quán triệt thường xuyên các quy định về bảo vệ bí mật nhà nước và quy tắc phát ngôn của Công an nhân dân (CAND). Điều lệnh CAND từ trước đến nay đã quy định rất rõ về tác phong, hành vi và chuẩn mực ứng xử của người chiến sĩ trong đời thực. Tuy nhiên, trong bối cảnh không gian mạng ngày càng trở thành một phần không thể tách rời của đời sống, kỷ luật điều lệnh cần được mở rộng và áp dụng nhất quán cả trong môi trường số. Quan điểm cần được quán triệt xuyên suốt là: “*Kỷ luật của người chiến sĩ không có ranh giới giữa đời thực và môi trường mạng*” - những gì không được phép làm ngoài đời cũng không được phép thể hiện trên MXH và ngược lại. Song song với ban hành quy định, công tác quán triệt về bảo vệ bí mật nhà nước cần được thực hiện thường xuyên và thực chất hơn không chỉ dừng lại ở các buổi học chính trị định kỳ mà cần được lồng ghép vào sinh hoạt hằng ngày của SV. Cán bộ quản lý học viên cần được tập huấn để có khả năng nhận diện và xử lý kịp thời các trường hợp vi phạm trên mạng, tránh tình trạng phát hiện muộn khi hậu quả đã lan rộng và khó thu hồi.

Về quy tắc phát ngôn của CAND, SV cần được hiểu rõ rằng mọi phát ngôn của mình trên MXH dù dưới tài khoản cá nhân đều có thể bị cộng đồng gắn với hình ảnh của lực lượng. Vì vậy, trách nhiệm phát ngôn có trách nhiệm không chỉ là yêu cầu pháp lý mà còn là đạo đức nghề nghiệp của người chiến sĩ trong thời đại số.

Phát huy vai trò của Đoàn Thanh niên trong việc làm chủ không gian mạng; tổ chức các cuộc thi sáng tạo nội dung số và định hướng dư luận bằng hình ảnh người chiến sĩ PCCC chuyên nghiệp, nhân văn.

2.3.4. Nhóm giải pháp tự thân từ phía cá nhân sinh viên

Chủ động nâng cao bản lĩnh chính trị, trang bị “sức đề kháng số” và tư duy phản biện trước các luồng

thông tin độc hại. Trong thời đại mà không gian mạng trở thành mặt trận thông tin phức tạp và không có ranh giới, “sức đề kháng số” tức là khả năng nhận diện, chống chịu và phản bác các luồng thông tin độc hại, sai lệch và thù địch trở thành một trong những năng lực cần thiết nhất của mỗi SV, học viên. Đây không phải là thái độ hoài nghi cực đoan với mọi thông tin mà là khả năng tiếp nhận thông tin có chọn lọc, có phân tích và có lập trường. Để xây dựng sức đề kháng số, SV cần chủ động rèn luyện tư duy phản biện, thói quen đặt câu hỏi trước mọi thông tin tiếp nhận thay vì chấp nhận thụ động. Trước bất kỳ thông tin nào trên MXH, đặc biệt là những thông tin gây cảm xúc mạnh hay liên quan đến các vấn đề chính trị nhạy cảm, SV cần tự hỏi: *Nguồn thông tin này là ai? Động cơ chia sẻ là gì? Có thể kiểm chứng từ nguồn độc lập khác không? Thông tin này phục vụ lợi ích của ai?* Thói quen đặt câu hỏi này tuy đơn giản nhưng là lá chắn hiệu quả nhất trước các chiến dịch thông tin sai lệch có chủ đích. Đối với học viên Công an và PCCC, bản lĩnh chính trị vững vàng trong môi trường số không chỉ là yêu cầu phát triển cá nhân mà còn là yêu cầu nghề nghiệp. Người chiến sĩ trong thời đại số phải có khả năng nhận diện và đấu tranh hiệu quả với các luồng thông tin xuyên tạc, bôi nhọ lực lượng vũ trang, không bằng cách im lặng né tránh hay phản ứng bốc đồng mà bằng lý lẽ có cơ sở, bằng chứng xác thực và thái độ bình tĩnh, văn minh. Đây chính là biểu hiện của bản lĩnh chiến sĩ trong thời đại mới.

Xây dựng thói quen tự kiểm soát hành vi và ngôn ngữ trên mạng. Tự kiểm soát khả năng điều chỉnh cảm xúc, suy nghĩ và hành vi của bản thân theo hướng phù hợp với các giá trị và mục tiêu dài hạn là nền tảng của mọi hành vi ứng xử có văn hóa, kể cả trong môi trường số. Đây là kỹ năng không ai sinh ra đã có sẵn mà phải được rèn luyện có ý thức và kiên trì theo thời gian. Với SV Trường Đại học PCCC, tự kiểm soát hành vi trên MXH là sự nổi dài tự nhiên của kỷ luật lực lượng trong đời thực. Một chiến sĩ thực sự có bản lĩnh là người duy trì chuẩn mực hành vi nhất quán trong mọi môi trường kể cả khi không có ai giám sát sau màn hình máy tính. Đây chính là phép thử thực sự của kỷ luật tự giác - phẩm chất cốt lõi mà môi trường đào tạo lực lượng vũ trang luôn đặt lên hàng đầu.

3. Kết luận

Mạng xã hội đã và đang trở thành một không gian sống không thể tách rời trong đời sống của thế hệ SV Việt Nam hiện nay. Vì vậy, VHUX trong không gian đó không còn là vấn đề cá nhân hay kỹ thuật đơn thuần mà là vấn đề mang tầm vóc giáo dục, xã hội và thậm chí là an ninh quốc phòng trong thời đại số. Kết quả nghiên cứu cho thấy SV nói chung, SV Trường Đại học PCCC nói riêng còn chưa biết cách sắp xếp thời gian để vào mạng một cách hợp lý, nhiều bạn sử dụng quá nhiều trong ngày từ 4-5 giờ. Những hình ảnh liên quan đến đời sống cá nhân thường là nội dung đăng tải cũng như chia sẻ nội dung trên các trang MXH. Khi nội dung ấy không nhận được nhiều “Like” hay “Comment” SV thường cảm thấy buồn chán. Như vậy, bên cạnh việc MXH giúp SV giao lưu, kết nối bạn bè trong học tập thì nó cũng ảnh hưởng tiêu cực đến cảm xúc tâm trạng của chính SV. Kết quả nghiên cứu cũng cho thấy SV nói chung, SV Trường Đại học PCCC cũng đã nhận thức được khái niệm MXH, vai trò của MXH thể hiện qua việc chia sẻ những nội dung tốt được cộng đồng đánh giá cao. Tuy nhiên, trong quá trình khảo sát còn một số SV chưa nhận thức rõ về MXH nên dẫn đến có những hành vi lệch lạc không phù hợp. Do đó, việc nghiên cứu về MXH và giải pháp để nâng cao VHUX trên không gian mạng là vấn đề có ý nghĩa và cần được thực hiện thường xuyên.

Tài liệu tham khảo

- Bộ Thông tin và Truyền thông (2021). *Quyết định số 874/QĐ-BTTTT, ngày 17/6/2021 ban hành Bộ quy tắc ứng xử trên mạng xã hội*.
Chính phủ (2024). *Nghị định số 147/2024/NĐ-CP, ngày 09/11/2024 về quản lý, cung cấp, sử dụng dịch vụ Internet và thông tin trên mạng*, Điều 3.
Hồ Chí Minh (2021), *Toàn tập* (tập 3). NXB Chính trị Quốc gia Sự thật, tr. 458-460.
Hoàng Phê (2021). *Từ điển Tiếng Việt*. NXB Hồng Đức, tr. 1100-1402.
Thủ tướng Chính phủ (2020). *Quyết định số 749/QĐ-TT, ngày 03/6/2020 phê duyệt chương trình chuyển đổi số quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030*.
Trần Ngọc Thêm (1999). *Cơ sở văn hóa Việt Nam*. NXB Giáo dục.
We Are Social & Meltwater (2024). *Digital 2024: Vietnam*.
<https://datareportal.com/reports/digital-2024-vietnam>.